

Şakir Selim'in Şiirlerinde Vatan Sevgisi

The Patriotism in Şakir Selim's Poems

Küçsüz olup yürseñ eger
Öz tuvğan yurt-ilinde
Laf etmege borclusiñ sen
Küçlülerniñ tilinde (Şakir Selim)

Arzu Sema Ertane BAYDAR*

ÖZET

Bu çalışmada, Kırım Tatar Türklerinin öz vatanlarından sürgün edilmişlerini henüz iki yaşındayken yaşamış, hayatının sonuna kadar Kırım Türklerinin bağımsız bir millet olarak anavatanlarında yaşamaları için mücadele etmiş bir şair olan Şakir Selim'in şiirlerinden hareketle sanatçıdaki vatan sevgisi üzerinde durulmuştur. Şakir Selim, vatan ve millet sevgisini hayatı boyunca yüreğinde taşıyan birisidir. Şakir Selim'in vatanına ve milletine olan sevgisi çok samimi ve çok derindir. Bu nedenle de şair, her fırsatta vatanından ve milletinden söz etmeyi vazgeçilmez bir vazife olarak görmüştür. Şakir Selim'deki vatan sevgisini ortaya koyabilmek için şairin kendi yazdıkları ve hakkında yazılan pek çok kaynağa müracaat edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELE

Çağdaş Türk lehçeleri, Kırım Tatar Türkçesi, Şakir Selim, vatan.

ABSTRACT

In this study, on the base of his poems, it is given information about the patriotism of Şakir Selim, who, while just two years old, experienced the exile of Crimean Tatar Turks from their native land and who is a poet that has struggled until the end of his life in order for the Crimean Turks to live as an independent people in their native land; but the patriotism of the artist is highlighted. Şakir Selim is a person who carries patriotism in his soul throughout his life. Şakir Selim's love of country and nation is so sincere and intimate. Thus, the poem sees as an indispensable duty on all occasions to mention about his country and nation. To propound Şakir Selim's patriotism, it is applied to what the

* Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

poet himself wrote and to innumerable resources that were written about him.

•

KEYWORDS

Modern Turkish dialects, Crimean Tatar Turkish, Şakir Selim, native land

I. Giriş

Kırım Türklerinin asıl vatanı Karadeniz'in kuzeyinde bulunan Kırım Yarımadası; Hanlık döneminde ise Kırım Hanlığı'nın sınırları içinde kalan topraklardır.

Kırım Türkleri bugün çoğunlukla Kırım, Özbekistan, Romanya, Bulgaristan, Amerika ve Türkiye'de yaşamaktadırlar.

Kırım Tatarlarının büyük çoğunluğunu Kırım dışında yaşamaya mahkûm eden, onları derinden sarsan sürgün 18 Mayıs 1944 gecesi yaşanır. O gece 10-15 dakika içinde hazırlanmaları söylenen Kırım Türkleri toplu olarak hayvan vagonlarıyla Urallar'a, Sibiry'a, Kazakistan'a, büyük çoğunluğu da Özbekistan'a sürülür. Bu sürgün sırasında nüfusun %46'sı yollarda ölür. Sürgün yerlerinde de kötü hayat şartları yüzünden pek çok Kırım Türk'ü toplu olarak ölür.¹

Kırım topraklarında ve sürgünde yaşananları milletine anlatmaya, hissettirmeye çalışmış, hep bunun gayretiyle yaşamış bir şair: Şakir Selim.

Küçük yaşta annesini kaybetmesi, gençlik yıllarına kadar vatanından uzakta sürgünde yaşaması Şakir Selim'in yüreğinde fırtınalar koparmış. Şair, bu derin duygularını her vesileyle şiirlerine yansıtmıştır. Şiirlerinde aile, millet, vatan sevgisi çok sade bir dille ve çok gerçekçi bir şekilde ifade edilmiştir. Onun şiirlerinde ferdi duygular hep toplum bilinciyle işlenmiştir. Aşk şiirlerinde bile bunu görmek mümkündür. Öğretici yönünü her zaman ön planda tutmuştur. İyi bir yol göstericidir. Bu yönüyle Şakir Selim Kırım Tatar Türkleri ve Kırım

¹ Kırım Türklerinin tarihi ve 1944 sürgünü ile ilgili olarak bk. Zühâl Yüksel (1992), *Kırım, Kazan ve Başkurt Türkçelerinde Fiil*, Gazi Ü. Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara; Zühâl Yüksel (1994), "Sürgün Üstüne Sürgün", (Anl. Fatime Küçük), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Eylül-Ekim, S.: 204; Ankara, s.25-26; Zühâl Yüksel (1994), "Hatıralar" (Anl. Fatma Kerimova), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Temmuz-Ağustos, S.: 203; Ankara, s.28-29; Yalkın Bektöre (1990), "Kırım'ın Hikâyesi", *Tepreş*, Eskişehir Kırım Folklor Derneği Yay., Eskişehir, s.7-17; G. M. Aleksandrov (1993), "Sürgün Yılı", (Çev. Orhan Uravelli), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Mayıs-Haziran, S.: 196; Ankara, s.2-10; Rıza Fazıl (2009), "Kırım Tatar Halqının Tarihine Dair", *Yıldız*, mahsus san, Mayıs, s.7-9.

Tatar edebiyatı için önemli bir şahsiyettir. Yazmış olduğu şiirlerinin yanı sıra yapmış olduğu tercümelemlerle de dikkatleri çekmiştir.²

Bu çalışmada, Kırım Türkleri ve Türk dünyası için önemi büyük olan şair Şakir Selim'in şiirlerinden hareketle sanatçıdaki vatan sevgisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

II. Şakir Selim'in Şiirlerinde Vatan

II. I. Şakir Selim'e Göre Vatan

*İç bir davam yoqtır dünya malına
Menim bir davam bar-tek vatan davası
Qalsam da bir aciz insan alına
Maña quvet bere vatan avası*

(Selim, Yıldız 2009: 54)

Menim Bir Davam-Vatan Davası, Şakir Selim'in vatanı her şeyden üstün tuttuğunu belgeleyen bir şiirdir. O, vatan için mücadele etmek, onun uğrunda can vermek, o var oldukça var olmak bilinciyle hareket eden bir şairdir. Şakir Selim, yaşama gayesi vatan olan bir insan. Şair, vatan karşısında millet olarak görmek istediği duruşun ruhunu vermektedir.

*Amma bir ev qurayım
Vatanımda,
Teprentide³, boranda
Yıqılmasın.
Er tolası⁴-taşına öz
Canımdan
Can bereyim. Ömürlük
Yoq olmasın!*

(Selim, Yıldız 2009: 88)

Bütün gayesi vatan olan bir insan elbette vatan toprağında ebedilik ister. Şair, bunu bir ev modeliyle sembolize eder. Vatan emek ister. Her karış toprağı, taşı için mücadele gerekir. Canından can verilir vatana. İşte bu ruhtur onu her türlü felakete karşı ayakta tutacak olan. O yıkıldı mı her şey yok olur. Şairin tek isteğı var: Yıkılmamak, Yok olmamak! Şair şiirlerinde hep bu ülküyü

² Şakir Selim'in hayatı ve eserlerini başka bir yazımızda detaylı olarak ele aldığımız için eldeki yazıda bu konulara yer verilmemiştir.

³ teprenti: Sarsılmak, titremek, zelzele.

⁴ tola: Tuğla.

işleyecektir. Ancak bu sevda karşısındaki duygularını ve düşüncelerini, her türlü yaşantıyı, bütün gerçekleri göz önüne sererek verecektir. Bu samimiyetle, kendisiyle, zaman zaman da milletiyle, vatan toprağıyla dertleşmiş; kimi zaman pişmanlıkları, kimi zaman umutları, kimi zaman da yapılacakları / yapılması gerekenleri açık bir dille ifade etmiştir.

*“Vatan nedir?” dep sorasam ,
Çatırğa baq, Çatırğa!
Soñ añlarsıñ, baş egersiñ
Noman adlı batırğa⁵.
Vatan-seniñ istikbaliñ
Uyanacaq milletiñ
Vatan-nice qurbandan soñ
Tiklenecek devletiñ...*

(Selim, Yıldız 2009: 88)

Şairin *Vatan Nedir?* başlıklı şiirinde, vatanın, uğruna canlar verilen bir değer olduğunu Numan Çelebicihan'ı da örnek göstererek vurgulaması dikkate değer. Can verilecek, canlar verilecek ki vatan dimdik ayakta dursun. Vatan bir milletin istikbalidir. O olmazsa yok oluş muhakkaktır. Milletin bu bilince sahip olması, uyanması gerekir. Zaten *uyanacaq, tiklenecek* kelimeleri şairin meseleye bakış açısını göstermektedir. Asla başka bir ihtimal yok. Milletine güveni tam.

II. II. Millet İçin Vatan

Sosyal ortamlar, olaylar insan duygu ve düşüncelerini derinden etkiler. Bunlar sözlü ya da yazılı olarak nesillere aktarılır. Aktarılır ki yaşananlar bilinsin, görülsün. *Añar körü biliñ. Türk amtı budun begler bödke körügme begler gü yañıltaçı siz?* (Ergin 1994: 66) Bilinsin ki bir daha aynı hatalara düşülmesin.

Büyük sosyal olaylarda her fert yüreğinde acı hisseder. Hep kıpırdamakta olan bir coşku vardır içinde. Ancak bu acıyı, bu coşkuyu fertlerin bir araya getirmesi, bir yürekte hissetmesi gerekir. Çünkü bu, millet olmanın gereğidir. Bu birlikteliği sağlamak, biraz da dönemin yazarlarının, şairlerinin işidir.

Şakir Selim *Tüşünce* isimli şiirinde derin bir geçmişi olan, dünyaya nam salan bir milletin resmini çizmektedir. Şair şiirinde, nereden nereye geldik yakarışını *Ne oldı, qardaşlar, ne oldı bizge?* sorusuyla derinleştiriyor. Şair bütün gerçekleri bir bir görür; bunun için de bunlar karşısında isyankârdır. Neler yapılması gerektiğini bilir, milletin düştüğü bu durumun nedenlerinin

⁵ batır: Mert, korku bilmez, cesur, yürekli.

farkındadır; ancak yaşananlara karşı hiçbir şey yapılmamakta / yapılamamaktadır. İşte bu durumu kabullenmek, sindirmek zordur.

Aman-aman bitip-yandıq qardaşlar diye feryat eden şair bu bitişin suçlusu olarak milletini işaret ediyor.

*Qalmadı aramızda birlik keçeşi⁶,
Şununçün qızdırmay Vatan küneşi,
(Selim, Tüşünce 1997: 12)*

Rüstem Müyedin, *Alicenap insan –Şakir Selim milletimiz qabilelerge bölünüvine bütün vaqıt qarşı edi. Çünkü, milletni qurtarmaq, onuñ birligine bağı olğanını er kes bile.* demektedir (Müyedin, Yıldız 2009: 21). Millet olmanın temeli birlik beraberliktir. Şair, o birlik kaybedildiği için bu günlerin yaşandığını ifade ediyor. Birlik vatanın güneşidir. O kaybedilince, o güneş vatan üzerine doğmayınca milletin işi yürümez. Aslında bu millet bunun gerekliliğini ve önemini bilir. Ama buna rağmen *bir top çamur* olamaz, damarları kurur. Çarpıcı olan, yürek burkan bunları bu milletin bile yaşaması ve dünyayı kendisine güldürmesidir. Şair *kene* kelimesini sık tekrarlar. Bu, elbette bu durumun ilk defa yaşanmadığını göz önüne seriyor. *Bizni kene böleler bir şına⁷ ile, / Bizni kene birevler⁸ oynatmaq istey, Kene damsız⁹ bir şorba¹⁰ qaynatmaq istey / Kene dersin bir belâlar bastırıp kele...* Sadece millet değil vatan toprakları da bu belalardan nasibini almaktadır. Yapraklar sararmış, toprak körelmiştir. Vatan toprağı da bizim gibi feryat etmektedir. Şiirde düşmanın tavrı, milletin bu durum karşısındaki tutumu ortaya konmuştur. Düşman bu milleti bölmek istiyor, milletin aşının tadını kaçırmak istiyor. Böyle bir oyun içinde. Millet, sanki birbirine düşman olmuş, *hamur gibi kabarıyor, parçalanıyor, bir top çamur* hâline gelemiyor. Milletin bu durumuna dünyanın bakışı; bir gözle gülmek, bir gözle ağlamak şeklinde tasvir ediliyor. Şairin üzüldüğü nokta bu. Her şeyin bilincinde olan bir millet, nasıl olur da dünyayı kendine güldürür.

Şakir Selim, Kırım Tatarlarının yüreğinde ateş bırakan geceyi yaşadığında henüz iki yaşındaymış. Sürgünü körpe yüreğiyle yaşamış. O yürekte, o ateş büyüdükçe büyümüş, yirmi yaşında genç bir delikanlıyken bu ateşin ona ve

⁶ keçeş: 1.Öğüt, nasihat, tavsiye, akıl. 2. Meclis, istişare etmek, danışmak. 3. Kurul, heyet, konsey.

⁷ şına: 1. Çivi. 2. Arasına nifak sokmak.

⁸ birev: Biri, birisi.

⁹ dam: Tat, lezzet, çeşni.

¹⁰ şorba: Çorba.

milletine hissettirdiklerini kaleme almaya başlamış. İçinde bulunduğu şartlara, ortama rağmen...

Şair *Bir Gecede* (Selim, Tüşünce 1997: 33) başlığını attığı şiirinde, sürgüne gönderildikleri günü mahşer gününe benzetir. Yer, gök ve millet ağlamaktadır. Şair *Dağlar qara bulutlardan şallar bağladı* gibi ifadelerle feryadına her şeyi ortak eder. Her şey bir gecede olup biter. Vedalaşırken dilimizden düşürmediğimiz *Sağlıqnen qal!* ifadesini bile söylemek mümkün olmaz. Şair tasvirlerle o geceyi anlatır. Düşman devdir. Öyle acımasız bir dev ki anaların gözyaşları aktıkça aksın ister, bir türlü doymaz. Mekan artık cehennemdir. Evlerin kapıları açık ve bir acımasız rüzgâr, cehennem rüzgârı evlerin odalarını dolaşmakta. Şair o gecenin korkunçluğunu *Böyle alğa şaşıp qaldı bizni Yaratqan* mısraıyla gözler önüne seriyor. Bu manzara karşısında bir gerçek var. O da, artık yurttan sağ kalmaya imkân yok. Ölüm muhakkak. Bu gerçek karşısında ise âlemin bağı taş olmuş.

Bir millet ki nereye gittiğini bilmeden vagonlara yüklenerek gönderiliyor. Gönüllerde bu belirsizliğin oluşturduğu karanlık var. Çaresizlik hakim. Yapılabilecek tek şey dua etmek. Bu yol sonu görünmeyen, azaplı ve uzun bir yol. O yolda bu milletin yarısı öldü, kalanlar ise saadet, huzur nedir bilmeden yaşamakta. Bu elli yıllık bir süreç. Bir gecede başlayan bu zulüm elli yıl sürer. Şair *Bir gecede vardan yoq oldıq* diye bu durumu özetler. On beş dakikada vatanlarından koparılan bu insanların çilesi elli yıl sürmüştür. Burada *elli yıl* vurgusu vardır. Dörtlülüğün her mısraında tekrarlanan *elli yıl*. Karanlık, elli yıl geçse de bitmemiştir; mücadele devam etmektedir. Şair *Köstereyik bu küreşniñ¹¹ devam etkenini* diyerek milletini yüreklendirir. Eş dost, akraba hepimiz bir aradayız der ve figan, gözyaşı bitsin ister. İster ki Kırım Tatarlarının gücünü herkes görsün. İster ki öz vatanında milleti kul gibi yaşamasın. Geçen elli yıl içinde hep mücadele içinde olan bu milletin tek hedefi vardır. *Biz Vatanğa Ya Vatan ya ölüm dep keldik!* Bu bizim istiklal mücadelemizi hatırlatır. Hep aynı yürek hep aynı sevda. Hayat, vatan varsa vardır. Aksi zaten ölümdür. Öyleyse vatan için mücadele şarttır, gereklidir.

Nuriya Emirsuinova Şakir Selim'le bir aile görüşmesinin ardından onun hiç unutamadığı şu sözlerine yazısında yer veriyor: *Vatanğa qaytuvo¹² –bu em baht, em snavdır! Bu snavğa er kes de dayanıp olamay, bilhassa icatkârlar bu snavnı ağır keçireler. Oña etraflıca azır olmalı!* (Emirsuinova, Yıldız 2009: 82). Şairin bu sözleri

¹¹ küreş: Mücadele.

¹² qaytmak: Geri dönmek.

adım adım gerçekleşmiş. Bu dönüş, mutluluğun yanı sıra birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Şakir Selim *Vatanga Qaytuw* (Selim, Tüşünce 1997: 42) başlıklı şiirinde Kırım Türklerinin vatana dönüşlerini tasvir eder. Öz vatanlarına bir yabancı gibi dönüşün görüntüsü o topraklarda yaşayanların şu sorularıyla çizilir:

–Bular kimler ya?

...

–Nasıl tilde aytalar¹³?

...

–Acep niçün bu adamlar

Tüşkeninen avadan

Bu topraqı öpmek için

Egileler-yatalar?

Cevap: –*Qırımatarlar vatanına qaytalar!* Elbette millet için vatan budur. Vatan toprağı kutsaldır, öpülür.

II. III. Vatan İçin Millet

Şair, *Yaralanğan Türküler* (Selim, Tüşünce 1997: 16) isimli şiirinde de vatani tasvir eder ve bulunulan durumu *Ey-vah dostlar yaralandı vatan türküsü* sözleriyle ifade eder. Çünkü Aluşta'dan esen yeller fırtına, Sudak-Kefe yolları kıyamet, Kırım dağlarının rengi soluk, gene Kırım Tatarlarının gönlü kırık, her adımda haydutlar, yezitler... Nihayetinde vatan toprağı zorda. Şair, *Ey, "Bulutlar", biz olmağan yurtqa yetiñiz*, diye seslenerek vatanına, vatanına hizmet edenlere onlarla selam gönderiyor.

Zincirli Medrese Kırım Türkleri için önemlidir.¹⁴ Bahçesaray önemlidir. Tabi vatanın durumunu buralar da en etkili şekilde göz önüne serer. Şair duygularını, düşüncelerini mısralara dökerken onların coşkunuğunu, derinliğini anlatabilmek için sık sık tabiattan faydalanmış, pek çok sıkıntıyı, mutluluğu bu yolla somutlaştırmıştır. *Zincirli Medrese* (Selim, Tüşünce 1997: 26) isimli şiir bu amaçla yazılan şiirlerdendir. Eserde medrese kişileştirilmiş, onun ağzından vatanın durumu göz önüne serilmiştir. Zincirli Medrese, zincirleri yaralı, dört duvardan ibaret, dertleri sürekli artan, gam, keder içinde bir yerdir

¹³ aytmak: Söylemek, demek, hikâye etmek.

¹⁴ *Zincirli Medrese* hakkında bk. Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu (1995), "Zincirli Medrese'yi Birlikte Kurtaralım", *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Temmuz-Ağustos, S.: 209; Ankara, s.31-32.

artık. *Zincirlerim pas tuttu, paslanırsa paslansın dediler* ifadesiyle ona olan kayıtsızlığın boyutu dikkatlere sunuluyor. *Bu hâli İsmail bey görse buna akıl erdiremez* diyor. Durum böyleyken Zincirli Medrese umutludur. Tekrar dimdik ayakta duracağını ve hiçbir felaketin onu sarsamayacağını ifade eder. Mesajı, ona bugünleri yaşatanlardır:

*Tek aña sen “ulu devlet”
Yaptığıña tövbe et.
Etmez iseñ delihane
Olur bütün memleket.*

(Selim, Tüşünce 1997: 26)

Bahçesaray ne hâlde, Bahçesaray'ın asıl sahipleri gurbetteyken? *Şair Bağçarasay* (Selim, Tüşünce 1997: 14) seslenişiyse orayı da çizmiş mısra mısra. Bu kez *Bahçesarayla* kendisi konuşmuş, *Söyle maña, söyle maña* diyerek hep sormuş ve cevap beklemiş... Yel, dar sokaklarda, mahallelerde arayış içinde. Sırlı Çeşme kurumuş, selviler büyümüyor, ay, yıldız yok, evler sahipsiz imdat diyor... Bütün bunların nedeni Bahçesaray'a görünürde soruluyor; ama *Yirminci asırdan daha merhametsiz bir asır gördü mü bu Hansaray?* sorusu her şeyin cevabını veriyor. Evet, tarihe ev sahipliği yapan Hansaray böyle bir merhametsizlik görmemiştir.¹⁵ Bahçesaray asıl sahiplerini bilir, hatırlar. Şair kaval çalan, koyun otlatan çobanları, çeşmelerden güğümelerini dolduranları bir bir tasvir eder. Bahçesaray asıl sahiplerini barındıramadığı için mutsuz. Bu mutsuzluk tabiatına her bakımdan yansımış. Şair vatan toprağında olamamanın acısını derin yaşamaktadır. Bu ıstırabını, Bahçesaray'ın görüntüsüyle yansıtmaktadır. Dert gurbettir, özlemdir. Af diliyor Bahçesaray'dan. Çünkü Bahçesaray'da konuşulan dil de farklı. Bahçesaray ne söylendiğini anlamıyor. Uzun zaman kendi dilinde ona bir şeyler söyleyen olmadı. Bahçesaray acı içinde. Şair, *İnan bu gurbetlikte biz de ölü gibiyiz* diyor. Bahçesaray'ın tasviri aslında şairin, Kırım Tatar Türklerinin yüreklerinin tasviri... Solgun, virane, hiçbir şeyden zevk almayan, hep geceyi yaşayan bir yürek... Ancak bu derde derman yok. Yıllarca bu özlemi vatan toprağı da duydu, vatan toprağından uzaklarda olanlar da. Büyük mücadelelerden sonra vatanına kavuşan şair, bu güne de eyvallah diyor. Vatan her yönüyle güzeldir, kıymetlidir. Nasıl olursa olsun, ne hâlde olursa olsun.

¹⁵ *Hansaray* hakkında bk. Elmira Kurtseyitova (1997), “Hansaray'a Ne Yaptılar?”, (Çev. Hakan Kırmıllı), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Ocak-Şubat, S.: 218; Ankara, s.4-5.

*Sevem seni olsañ bile nasıl alda
Bağçasaray, Bağçasaray, Bağçasaray!*

(Selim, Tüşünce 1997: 15)

Vatan, şaire göre karnın doyduğu yer değildir. Vatan verdikleriyle vermedikleriyle, hüznüyle sevinciyle her yönüyle vatandır. Bir yere güzel olduğu için, bereketli olduğu için vatan denilmez, denilemez. Vatan her yönüyle benimsenir, kalp her ne olursa olsun onun için atar. Şair vatan gerçeğini realist bir bakış açısıyla ortaya koyduğu *Qırım Cennet Değil Dostlar* (Selim, Tüşünce 1997: 35) isimli şiirinde etkileyici mesajlar vermiştir. Şair uyarıyor, allandırıp ballandırıp yalan resim çizmeyin diyor. Bu ifade şairin Bize Kırım'ı nasıl resmedeceğini zaten gösteriyor. Kırım nice sevdaların, vedalaşmaların, buluşmaların yaşandığı, çok kişinin ayak bastığı, kervanlara ev sahipliği yapan bağlarında yemiş olan yeşil bir ada. Dışarıdan bakıldığında güzel görünse de kasım ayından itibaren insanı canından bezdiren bir kışı var. Sazlığı, gölü var ama bunun yanında suyunda tuz tadı ve çölu var. Bu, Kırım'ın bir tasviri. Ancak şair bu tasvire Kırım'da Kırım Türklerinin huzuru kaçınca Kırım'ın görünüşünü, düşman işgalindeki Kırım'ı da eklemiş. Burada çoktandır melekler, huriler yok. Bahçesinde, bağında bereket yok; Karasuv'da su yok. Kırım'ın görüntüsü kötü, Kırım'da can yok. Çünkü vatana can veren o vatanın sahibi olan millettir. Milletinden, sahibinden kopan vatan perişan olur; millet gibi. Evet bir zamanlar Kırım, milleti için cennetti. Ama şimdi cehennemin kapısında. Şair kararlı. Bu manzara karşısında yapılacaklar var. *Qırım!* nidasıyla şair tekrar sesleniyor. *Seni kurtardığımızda son amacımıza ulaşmış olacağız. Kurtaramazsak işte o zaman yaşam söz konusu olmayacak. Ölüp sönüp gideriz* diyor. Vatan hayattır o yoksa ölüm kaçınılmaz. İşte Şakir Selim'in musralarıyla *Vatan nedir?* sorusunun başka bir cevabı daha::

*Qırım, belki birevolerge
Sen bir cennet mekânsın
Bizge ise cennet değil,
Qırım, bizge Vatansıñ!*

(Selim, Tüşünce 1997: 36)

II. IV. Vatana Karşı Sorumluluklarımız

Şair, *Üç Esir* isimli şiirinde öğretici bir üslûpla vatanın her şeyden, herkesten kıymetli olduğunu âdeta bir tiyatro sahnesinde canlandırarak vurgulamış. Temsil edilen üç kavram var: *yâr*, *ana* ve *vatan*. Her biri savaşta büyük kahramanlık gösteren ancak esir düşen üç kişi tarafından temsil edilir. Önce üç kişi zindan içindeki görüntüleriyle tasvir edilir. Son derece perişanlar; ancak ümitleri tükenmiş değil. Biri yârine, biri anasına kavuşmak istediğini

söyler, Allah'a yalvarır. Diğeri daha perişan, sanki ölüme daha yakın... Bir şeyler söyleyecek olur ama duyulmaz. Ümitlerin tükendiği bir anda mucize gerçekleşir, kocaman, genç bir kartal gelir ve içlerinden birini kurtaracağını söyler. Ancak kimin ne için zindandan çıkmak istediğini bilmek ister. Biri sevdalisına kavuşmak istediğini söyler. Kartal ona, yârinin onu beklemekten yorulduğunu bir başkasıyla evlendiğini anlatır. İkincisi anasına kavuşmak için çıkmak istediğini söyler. Bunun üzerine kartal annesinin öldüğünü ifade eder. Tabi burada ananın vatanı uğruna kaybettiği oğluna bakış açısı da şair tarafından etkileyici bir şekilde işlenmiş. Ananın, vatanı için savaşan, anasının başka milletlere kul olmasını istemeyen oğlundan razı bir şekilde son nefesini vermesi dikkate değer.

Yiğitlerden üçüncüsü kartala mağrur bakar. Bakışın mağrur olması elbette dikkate değer. Bu genç diğerlerine göre daha perişan ve ölüme daha yakındır. Konuşmaya takati yoktur. Ancak şimdi kartala mağrur bakacak kadar kuvvetli, yürekli. Çünkü kurtulma gerekçesi ona o gücü veriyor: VATAN. Yiğit vatanı için savaştığını, yine vatanı için son görevini yapıp vatan toprağında ölmek istediğini söylüyor. Kartal bu feryadı şöyle ifade ediyor:

*Qartal dedi: -Çoq dolandım ömürimde dünyanı
Nice qaviy¹⁶ dağnı kördim, nice coşqun deryanı.
Lâkin böyle qaviy dağ ve coşqun derya körmedim,
Vatanım dep küyip¹⁷-yanğan böyle feryad körmedim.*

(Selim, Tüşünce 1997: 57)

Böylesi feryat elbette karşılık bulacaktır. Kartal sadakatin böylesini takdir edip, elbette yiğidi vatanına kavuşturacaktır. Âleme de bir sözü vardır. Herkesin bu sözleri iyi anlamasını ister.

*Vatansızniñ ne yaresi olur ne de anası...
Aydı yiğit qanatlarım olsun saña düldüliñ
Bekley seni vatanuñda anañ em de sevgiliñ!*

(Selim, Tüşünce 1997: 57)

Kartal, şairin ta kendisidir. Şair diğer şiirlerinde de göreceğimiz gibi vatan mücadelesinde ümidini hiç kaybetmez. Bu şiirinde de umutların tükendiği bir anda çıkıyor sahneye. Vatan evladının nasıl olması gerektiğinin altını çiziyor. Vatan için mücadele eden, vatan için savaşan, onun değerini, kıymetini bilen

¹⁶ qaviy: Sağlam, berk, dayanıklı.

¹⁷ küymek: Yanmak.

için başka hiçbir şeyin, hiç kimsenin önemi, değeri olmamalıdır. Kalp her daim vatan için atmalıdır. Üçüncü esir bu sınavı layıkıyla vermiştir. Kartal *kocaman* ve *genç* kelimeleriyle nitelendirilmektedir. Ancak ne olursa olsun kurtulmayı hak eden, o zindandan kurtulacaktır. Şair bunu sadakat kelimesiyle değerlendiriyor. Mücadelesini vatan bilinciyle yapana değer veriyor. VATANA SADAKAT! Vatanın korunması, yüceltilmesi buna bağlıdır. Şair gençlerden bunu istiyor, bunu bekliyor. Bu feryatları, vatan feryatlarını duymak istiyor. Söz konusu vatansa gerisi teferruattır, sözünü hatırlatıyor bizlere şairin bu vurgusu. *Zaten vatanınız varsa bütün güzellikler sizindir* diyor.

Vatan kutsaldır. Uğruna ölünür. Tabi Kırım Türkleri vatan toprağından ayrı kaldıkları için onun önemini daha da iyi bilirler. Şakir Selim de bu mücadeleyi küçük yaşlarından itibaren yaşayanlardan. Bakın vatan için mücadelenin ne denli kutsal olduğunu bir başka kutsal varlık olan anayla nasıl anlatıyor:

-Ömründe kaç kere yuquñnu bölдің?
-Evladım yanumda olğan er tünde
-Sen Küneş edin de, ne vaqt söndiñ?
-Evladım düşmanğa qul olğan künde.

(Selim, Tüşünce 1997: 88)

Aqmescit Pazarında başlığını taşıyan şiirinde insanların vatan karşısındaki duyarsızlığından bahsediyor.

"Dorogoy¹⁸" dey, "Morogoy" dey, müşterini aldata
Gürcistan'da ateş yana, o Qırım'da mal sata.

(Selim, Tüşünce 1997:63)

Oktyabr 6, 1992 başlıklı şiirde de
Köpek zenaatı –afırmaq¹⁹, bilem
Men onu olucı bir al dep sanam.
Amma şu aqılsız köpekler ile
Bizim köpekler de afırsa, yanam... diyor

(Selim, Tüşünce 1997: 18)

Düşman bir köpek. Köpek havlar, bu da onun tabiatı, en doğal şey. Ama iç yakan o akılsız köpeklerle birlikte havlayanlar. Milletinin içindeki hainler.

¹⁸ dorogoy: Kıymetli, değerli, önemli, mühim, aziz, sevgili.

¹⁹ afırmaq: Hav hav etmek, avıldamak.

Düşmanın, düşman olduğu için yaptıkları normal de düşmanla birlikte hareket edenler neyin nesi? Vatana ihanet. Şair, işte buna kahroluyor.

Şairin realist olduğunu her fırsatta ifade ettik. Şakir Selim, milletin hiçbir gerçeğinden kaçmamıştır. Bunu *Dertleşüv* isimli şiirinde Eşref Şemi-zade'yle dertleşirken şöyle dile getirmiştir.

*Dünya değil, biz özümüz hucurlaştı²⁰ vatanda,
Maneviyat, ruh baylığı, namus vicdan eksile*

*Menbileslik²¹ ve pahımlı²² qaynap tura er yanda,
Biñlerce yıl devam etken nesil yipi kesile*

(Selim, Yıldız 2009:104)

Vatanga Qaytuv' da aynı konuya -milletin kendine zarar vermesine- dikkat çekiyor.

*Pek çoqlaştı aramızda
Namussız ve cinasır
Öz halkıñınıñ sersemeleri
Zeer-zoqum qatalar*

(Selim, Tüşünce 1997: 44)

Şair, *Peşman* (Selim, Tüşünce 1997: 75) isimli şiirinde elli yıllık yaşamını şöyle bir gözden geçirir. Bir gün gibi geçen ömründen bir şey anlamadığını, geçmişe baktığında kederlendiğini, geçip giden yıllarına dair pişmanlıklar duyduğunu ifade eder. Bu ömrü çocukluk, gençlik, gurbetlik ve sürgünlük olarak değerlendirir ve bunların ortak bir kafiyede yan yana durduklarını söyler. Şair on sekiz yaşında ilk sevdasını kaçırmanın üzüntüsünü yüreğinin derinliklerinde hissediyor. *Aşksız kurarsan hanlığıñı bütün ömür tahtsız kalırsın* diyor.

Gençliğini hatırlıyor; o dönemde ömür güzel göründü diyor. Ardından *Keç añladım yurtsızğa baht külmeyceğın yaqında*. mısraıyla şair, hayata bakış açısını, amacını ortaya koymaya başlıyor. Ömrünün geçen her bir dakikasını vatani için, vatan davasına harcamadığı için pişman olduğunu söylüyor. Aslında yüreği her an vatan için atan bir kişi Şakir Selim. Ancak *benim milletim horlanırken kime ne faydası vardı benim safsatalı yırlarımın*, diyor. Hâlbuki şairin

²⁰ hucur: Tuhaf, garip, acayip.

²¹ menbileslik: Ukalalık.

²² pahımlıq: Kıskançlık, haset.

amacı büyük. Dili korumak, yaşatmak için manzumeler yazıyor. Çünkü dilin bir milletin gücü olduğunu biliyor. Ancak millet bunun farkında değil. Bunun için de kendisini bir baykuşa benzeterek iğne ile kuyu kazdığını ifade ediyor.

Şair vatana hizmet edenleri, vatan sevdasıyla dolu olanları hiç unutmaz. Bir diğer pişmanlık Eşref Şemi-zade içindir. Onu zamanında iyi anlayamamanın, kıymetini bilememenin, ona gereken önemi verememenin pişmanlığını evine geldiği bir günü anlatarak ifade ediyor.

Çelebicihanın Sonki Yırı (Selim, Tüşünce 1997: 17) Çelebicihan'ın²³ ağzından yeni nesilden beklentiyi ortaya koyuyor. *Ant etkenmen, söz bergenmen millet için ölmege...* O, gerektiğinde yine dönüp gelecek ve evlatlarını vatan mücadelesinde yalnız bırakmayacaktır. Evlatlarına son bir yırı var. *Bütün zahmetlerin birlik olmadığı sürece boşa gideceği, öncelikle birlik için ant içmek gerektiğini* söylüyor. Gökte ay var ama yıldızlar olmadan o gök güzelleşmez. Birlik olmazsa bu milletin onmayacağını Kuran'ı öpecek şekilde kati söylüyor. Bu gerçekleşmezse, bu düşünce reddedilirse düşünülecek şey şudur: Bu bilince sahip, halkı kurtaracak yeni nesil yok: *Halqı qurtaracaq yanı nesil doğmağan!*

Şair benzer duygularını *Qalmadı* (Selim, Tüşünce 1997: 60) isimli şiirinde de işler. *Kalmadı* kelimesinin her satır başında vurgulandığı ilk bölümde *âlemde adaletin, dostluğun kalmadığını, yurttan şanın, şöhretin kalmadığını, halkta birlik beraberliğin, Numan, Eşref gibi kişilerin kalmadığını* belirtiyor. İkinci altılık mısra başlarında ise *bilmedik* kelimesi baskın tekrarlanmış. *Ömrün geçip gittiğinin farkında olamadık, Aşık Ömer'in yüzyıl olduğunu, unutulduğunu, gaflette ömrün kömür olduğunu* ifade ettikten sonra *bilmiş ol* tekrarıyla önce Aşık Ömer'e sesleniyor. *Aşık Ömer'siz halkın viran olduğunu, onu okuyanların ona hayran olduğunu, onun her bir satırının ferman değerinde olduğunu* ifade ettikten sonra *bilmiş ol* nidasını kendine yöneltip *gurbetin artık bir çekiciliğinin olmadığını* dile getirerek, *yurdun olmazsa sana kıymet kalmadı* mısraıyla vatanın önemine bir kez daha dikkatleri çekiyor.

Gaspıralı'ya *Bağışlav* (Selim, Tüşünce 1997: 31) diye seslenir. Gaspıralı'nın *Birlik! Birlik!* çağrısını anlayamadıklarını, onun istediklerini gerçekleştiremediklerini ifade eder. Onunla dertleşir. Gaspıralı Türk dünyasına

²³ Numan Çelebicihan hakkında bk. Sabri Arıkan (1995), "Çelebicihan Nasıl Tevkif Edildi?", *Kırım, Üç Aylık Fikir ve Kültür Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart, S.: 10, Ankara, s.3-4; Ali İhsan Kolcu (2006), *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı I*, 2. bs., Salkımsöğüt Yay., Erzurum, s.486-494; Zühâl Yüksel (1999), "Kırım Türk-Tatar Edebiyatı", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 13*, KB Yay., Ankara, s.413-420.

ümit veren bir güneştir. O, yüzyıl evvel ileriye gören bir kişi olarak halkını *Tilde birlik em fikirde em işte* özdeyişiyle tembihleyen ulu zat. Ne yazık ki sürgünü yaşayan bu millete, bütün geçmişiyle birlikte onu da unutturmaya çalıştılar. Şair acıyı derinlerde hisseder. *Af eyle, af eyle seslenişiyle* mezarına bile sahip çıkamayan halkı *garip bir nesil* olarak değerlendirir. *Aciz idik* der. Bu özürler *şükür yurda dönüyoruz* ifadesiyle başka bir ruh kazanır. Vatan topraklarından da hoş manzaralar ekler: *Yıkıntılar dikilir mermer taşa mukaddes ismini oyarız, haksızlıklar son bulur, Kırım'ın üzerine gök bayrakları açarız.*

Çobanzade'yi²⁴ de unutmaz *Hayal* (Selim, Tüşünce 1997: 24) isimli şiirinde büyük bir minnetle onu anar. *Ah* bir iç çekiştir ve bu öyle derinden hissedilir ki şiirde... *Ah* iç çekişiyle beraber tekrarlanan *görsen* ya da *işitsen, baksan* seslenişi elbette Çobanzade'ye vatan için kendini boşuna feda etmediğinin bir göstergesi. Şairin Çobanzade'nin görmesini, duymasını istediği pek çok şey var. Onun, otuz yaşında ölümüne sebep olan düşmanın hâlini, Tatarların Kırım'da birleşip soylarını devam ettirdiklerini, vatana geri döndüklerini görmesini ister. Çobanzade'nin gençlere dersler verdiğini hayal eder. Ona yapılan haksızlığı asla unutmayacaklarını, unutulursa ne olacağını mısralarında işler.

*Çoban-zademizni oqup olmasañ
Noman-zademizni oqup olmasañ,*

*Öz tuvoğan yurtırında kimsiñ ve nesiñ?
Ecel töşeginde yatqan milletsin.*

(Selim, Oquyıcıma, Yıldız Mayıs 2009: 43)

Geçmişini unutan bir millet yok olmaya mahkûmdur. Kim olduğunu unutan bir millet başkalaşır, başkalaşan bir milleti yutmak kolaydır. Her an ecel gelecektir. Yine aynı şiirde dilin önemine de dikkat çeken şair milletini bu konuda da uyarmaktadır.

²⁴ Bekir Sıdkı Çobanzade hakkında bk. Kenan Acar (2001), *Kırımlı Bekir Sıdkı Çobanzade*, TDK Yay. Ankara; Vagif Aslanov (1993), "Bekir Çobanzade", (Hzl. Gülbün İmer, Ömer Özcan) *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Mayıs-Haziran, S.: 196; Ankara, s18-23; Ali İhsan Kolcu (2006), *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı I*, 2. bs., Salkımsöğüt Yay., Erzurum, s.508-511; Zühâl Yüksel (1999), "Kırım Türk-Tatar Edebiyatı", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 13*, KB Yay., Ankara, s.468-471.

*Bilemen kün-künden eksilmektesin
Til bilmey tamırdan²⁵ kesilmektesin*

*Ecdatlar hatırasın ep silmektesin
Tilsiz bir milletke çevrilmektesin*

(Selim, Oquyıcıma, Yıldız Mayıs 2009: 43)

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi vatan yolunda mücadeleyi kolaylaştıran, vatan için zorluklarla mücadeleyi zevkli kılan, milletin yüreğindeki heyecandır. O heyecanı verecek olanlar arasında şairler de vardır.

*Biz milletimiz, ölmeycekmiz! Adalettir yolumuz,
Qaşqırlarğa²⁶ tolsa bile bugün sağ ve solumuz.
Sizday ulu atalarğa arqa tayap turamız,
Ölümüz de, tirimiz de- ana yurtnu quramız...*

(Selim, Yıldız 2009: 106)

Eşref Şemi-zade'yle²⁷ dertleşme niyetiyle kaleme aldığı *Dertleşüvde* bu satırlar milletine olan güvenini, atalarına karşı olan saygısını ortaya koyuyor. İşte bu ruh, milleti ayakta tutacak, vatan mücadelesini doyumsuz kılacaktır.

Aynı şekilde Şakir Selim milletine şu mısralarla da bir güç, bir hırs veriyor:

*Sen halqısın –milletsiz, sürü değılsin
Saña sürü degenler özleri sürü
Gadaplanıñ²⁸-taşkan küçlü bir selsin
Saña qarşı turalmaz qanlı köz börü²⁹.*

(Selim, Tüşünce 1997: 18)

Halk olduğunu, millet olduğunu unutmayanlar için mücadele kaçınılmazdır. Bunu vurgulayan şair milletini güçlü bir yumruğa benzetiyor, aşağılanmayı hak etmediğini vurguluyor. Eğer bir millet, millet oluşunun bilincindeyse ve hedefi de vatansa onu, o yoldan kimse döndüremez. Şairin *Ah* iç çekişiyle bir isteği var: Milletinin yok olmadığını görüp öyle can vermek.

²⁵ tamır: Kök, köken, asıl, menşe.

²⁶ qaşqır: Kurt.

²⁷ Eşref Şemizade hakkında bk. Zühâl Yüksel (1999), "Kırım Türk-Tatar Edebiyatı", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 13*, KB Yay., Ankara, s.515-518

²⁸ gadaplanmak: Hiddetlenmek, öfkelenmek, kızmak.

²⁹ börü: Kurt.

II. V. Vatan ve Gençlik

Şairin vatana dönüşten sonra *Meraba Gençlik!* başlığıyla kaleme aldığı şiirinde;

Meraba, ey, yurtqa kelgen yañı nesil, meraba!
Meraba, ey, baar kibi yañı nesil, meraba!

(Selim, Tüşünce 1997: 38)

belirttiği gibi bu yeni nesil, gençlik bahtlıdır; çünkü ana yurttan bilgi almaktadır. Bu gençlik bahar gibidir; çünkü bu nesilden beklentiler var. Bütün umutlar bu gençliğe bağlanmış durumda. Gençlik yeni bir hayatın, bambaşka bir dünyanın kapılarını açacaktır. *Merhaba gençlik* ifadesinin altında aslında onların getireceği birçok güzelliğe selam verilmekte. O yüzden bu gençlikten beklenti büyük. Bu gençliğe bir yol gösteriliyor: Bilgi. Düşmanları yenmenin ve vatana sahip çıkmanın tek yolunun bilgiden geçtiği ifade ediliyor.

Şair, son eseri *Qırımnamenin Ön Sözü* olan *Oquyıcım*a isimli şiirinde

Dünyada İman ve Vatan yekâne
Vatanda Millet, Til ve Can yekâne.
Tuvoğan tiliñ ile milletmen, dersin,
Barsıñı, yoqsıñı- Tilde körsin! demektedir.

Aslında şair, vatani vatan yapan değerleri özetlemiştir. Vatanın değeri, kıymeti tartışılmaz. Vatanın vatan olabilmesi için dil ve millet gerek. Çünkü millet oluş ancak dil ile mümkün.³⁰ Eğer öz dilinde varlığını sürdürebilirse millet olarak varsın demektir.

Şakir Selim bazı şiirlerinde vatanın güzelliklerinden bahsetmiştir. Vatan sevdasıyla dolu bir yüreğin vatanın her karış toprağına bakışında bu sevgi mısra mısra işlenmiştir. İşte onun bu bakış açısına bir örnek:

Ğavr! Ğavr! Ey Qırım'nuñ
Tılsımlı bir köşesi
Ğavr! Ğavr! Ey, yurtumnuñ
Saf avalı neşesi!

sözleriyle başladığı şiirini,

³⁰ Bu konuda bk. Nadir Bekir (1998), "Vatan'a Dönen Kırım Tatarlarının Eğitim ve Kültür Meselelerine Bir Bakış", *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Temmuz-Ağustos, S.: 227; Ankara, s.1-8.

*Ğavr'da olup şiir yazmamaq
Şair için günahdır.*

(Selim, Tüşünce 1997: 29)

mısralarıyla bitirmiştir. Ğavrın ona ne denli ilham verdiğini ifade etmiştir. *Arıqbaşnıñ Eteğinde* (Selim, Tüşünce 1997: 69) isimli şiirinde de şair bu mekândan o kadar çok etkilenir ki, bu güzellikten ayrılamadığını ve tılsımını ifade edecek kelime bulamadığını söylüyor. Şakir Selim huzuru arıyor. Tabiatta da bunu bulabiliyor. Tabi asıl huzur vatanda olmak, savaşız bir ortamda yaşamak. Hayali bu. Mücadele yıllarında gözüne bu kadar tılsımlı görünen yerleri resmederken hem kendisi hem de o mekân acı içinde kıvrılmaktaydı. Uyumakta güçlük çeken bir çocuğu uyutmak maksadıyla anlatılan *Masalda* (Selim, Tüşünce 1997: 98) bile bu konuyu dile getiriyor. Savaşın ne olduğunu bilmeyen, savaşta ölmeyen insanların yaşadığı, askerinin olmadığı, herkesin mutlu mesut işiyle meşgul olduğu, korkunun yaşanmadığı, güneşin parladığı bir hayat, bir vatan...

*Kimse qorqup yaşamağan
Dünya cenksiz keñ³¹ eken.
Yahşı-yaman halq olmağan
Er kes birday teñ eken.*

III. Sonuç

Şakir Selim yüreğinde millet, vatan aşkı olan ve tüm hayatını da bunun üzerine şekillendiren bir insan. Attığı her adımda, aldığı her nefeste bunun için çaba harcıyor. Sevgisi o kadar derin ki milletinden, vatanından her fırsatta bahsetmeyi, onlar için bir şeyler yapmayı, şiirler yazmayı en doğal vazifesi; aynı zamanda da hakkı olarak görüyor.

Şiirlerini sosyal hayatın hemen hemen her yönüne ışık tutacak şekilde kaleme almıştır. Konusu her ne olursa olsun amacı, sevdiklerine daha iyi bir yaşam için yapılması gerekenleri sıralamak olmuştur. Felsefesi insan olarak, vatandaş olarak, eş olarak, çocuk olarak, yâr olarak daha iyi olmak...

Şakir Selim'in şiirlerinden hareketle onun vatana bakışını şöyle özetlemek mümkün:

Şakir Selim vatanını sever. Bu öyle bir sevgidir ki vatanın her bir köşesi onun için cennet değerindedir. Ancak vatani güzelleştiren millettir. Sevda

³¹ keñ: Geniş.

karşılıklıdır. Vatanın sahipleri vatanda olmayınca vatan solar; millet de vatanından uzak kalırsa yanar.

Vatan hayat demektir. Onsuz hayat hiçtir, ölüme denktir. Öyleyse yaşamak için vatan şarttır.

Vatan için mücadele en büyük vazifedir. O söz konusu olunca her şey onun arkasında bırakılmalıdır. Ömrün her dakikası vatan için harcansa yeridir.

Vatanın korunması ve vatan mücadelesi için birlik beraberlik şarttır. Bu olduğu sürece her zorluğun üstesinden gelinir.

Vatana sadakat şarttır. Çünkü vatana en büyük kötülük yine o vatanın sahiplerinden gelir. Düşmanlar ihanetin verdiği zararı hiçbir zaman vermediler, veremezler.

Umut ve sabır hiçbir zaman yitirilmemesi gereken duygular. Sıkıntılar ancak o duygularla geride kalır.

Gençlik bilinçli olmalı, tarihini bilmeli, bilgiden güç alarak vatanını korumalı ve yüceltmeli.

Millet, millet olma bilincini hiçbir zaman kaybetmemeli. Bunun için diline sahip çıkmalı, gereken özeni göstermeli. Dil olmayınca millet olmaz; millet olmayınca da vatan elden gider. ©

KAYNAKLAR

- ACAR, Kenan (2001), *Kırımlı Bekir Sıdkı Çobanzade*, TDK Yay., Ankara
- ALEKSANDROV, G. M. (1993), "Sürgün Yılı", (Çev. Orhan Uravelli), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Mayıs-Haziran, S.: 196; Ankara, s.2-10.
- ARIKAN, Sabri (1995), "Çelebicihan Nasıl Tevkif Edildi?", *Kırım*, Üç Aylık Fikir ve Kültür Dergisi, Ocak-Şubat-Mart, S.: 10, Ankara, s.3-4
- ASANOV, Ş. A.; Garkavets, A. N.; Üseinov, S.M. (1988), *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Kiyev "Radyanska Şkola"
- ASLANOV, Vagif (1993), "Bekir Çobanzade", (Hzl. Gülbün İmer, Ömer Özcan) *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Mayıs-Haziran, S.: 196; Ankara, s. 18-23.
- BEKİR, Nadir (1998), "Vatan'a Dönen Kırım Tatarlarının Eğitim ve Kültür Meselelerine Bir Bakış", *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Temmuz-Ağustos, S.: 227; Ankara, s.1-8
- BEKTAŞEV, Rinat (2009), "Közlerinde Uçunlar Oynağan Adam", *Yıldız*, Nu: 1, Yanvar-Fevral, s.99-102
- BEKTÖRE, Yalkın (1990), "Kırım'ın Hikâyesi", *Tepreş*, Eskişehir Kırım Folklor Derneği Yay., Eskişehir, s.7-17
- CLAUSON, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1990), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 9. bs., Aydın Kitabevi, Ankara
- EMİRSUİNOVA, Nuriya (2009), "Şakir Selimnen Körüşüvlerimiz", *Yıldız*, Nu: 1, Yanvar-Fevral, s.82-86
- ERCİLASUN, Ahmet Bican ve Diğerleri (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, II*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2007), *Türk Lehçeleri Grameri -Kırım-Tatar Türkçesi-*, Akçağ Yay., Ankara
- ERGİN, Muharrem (1994), *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yay., 17.bs., İstanbul
- FAZIL, Riza (2009), "Qırım Tatar Halqınıñ Tarihına Dair", *Yıldız*, mahsus san,

- Mayıs, s.7-9 Fikirde Birlik, "Kırım Tatar Edebiyatından Portreler: Şakir Selim", <http://www.fikirdebirlik.org/yazdir.asp?yazi=200809005>
- KERİM, İsmail; Şevket, Mehmet (1999), "Hanlık Dönemi Sonrası Yazılı Edebiyat-Şakir Selim-", (Akt. Zühâl Yüksel), *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırım Türk-Tatar Edebiyatı*, C. 13, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- KIRIMLI, Hakan (1996), *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler (1905-1916)*, TTK Yay., Ankara
- KIRIMOĞLU, Mustafa Abdülcemil (1995), "Zincirli Medrese'yi Birlikte Kurtaralım", *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Temmuz-Ağustos, S.: 209; Ankara, s. 31-32.
- KOLCU, Ali İhsan (2006), *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı I*, 2. bs., Salkımsöğüt Yay., Erzurum.
- KURTSEYİTOVA, Elmira (1997), "Hansaray'a Ne Yaptılar?", (Çev. Hakan Kırımlı), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Ocak-Şubat, S.: 218; Ankara, s.4-5
- KÜÇÜK, Fatime (1994), "Sürgün Üstüne Sürgün", (Hzl. Zühâl Yüksel), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Eylül-Ekim, S.: 204; Ankara, s.25-26
- MUSTAFA, Rıdvan (1995), "Sürgün Faciasından", (Hzl. Neşe Sarısoy), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Temmuz-Ağustos, S.: 209; Ankara, s.26-27
- MUSTAFAYEV, E. M. (1996), *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*, Engin Yay., İstanbul
- MÜYEDİN, Rüstem (2009), "At Ölse-Nalı Qalır, Yigit Ölse-Namı Qalır", *Yıldız*, Nu: 1, Yanvar-Fevral, s.16-23
- OSMAN, Ayder (1997), "Şairni Halq Doğura", *Tüşünce*, s.3-10
- ÖNER, Mustafa (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, TDK Yay., Ankara
- SEİTBEKİROV, Eldar (2009), "Vatanın Bağrında Uzur Taptı", *Yıldız*, Nu: 1, Yanvar-Fevral, s.64-70
- SELİM, Şakir (1971), *Aqbardağ, Şiirler Kitabı*, Taşkent
- (1975), *Duyğularım, Şiirler Kitabı*, Taşkent
- (1982), *Sevgi Alevi, Şiirler Kitabı*, Taşkent
- (1982), *Uyanuv, Şiirler Kitabı*, Taşkent
- (1986), *Yellerni Dinle, Şiirler Kitabı*, Taşkent

- (1997), *Tüşünce, Şiirler Kitabı*, Akmesic
- (2006), *Qırımname, Şiirler Kitabı*, Akmesic
- (2008), *Qırımname II, Şiirler Kitabı*, Akmesic
- (2009), "Oquyıcıma", *Yıldız*, mahsus san, Mayıs, s.43-44
- (2009), "Qırımtatar Güzelleri", *Yıldız*, Nu: 1, Yanvar-Fevral, s.103-104
- (2009), "Menim Bir Davam-Vatan Davası", *Yıldız*, Nu: 1, Yanvar-Fevral, s.54
- (2009), "Qırımname", *Yıldız*, Nu: 1, Yanvar-Fevral, s.88
- (2009), "Dertleşüv", *Yıldız*, Nu: 1, Yanvar-Fevral, s.104-108
- Türkçe Sözlük* (2005), TDK Yay., 10. bs., Ankara
- URSU, Dmitriy P. (1995), "Kırım Bilim ve Kültürünün Faciası", (Çev. Hakan Kırımlı), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Mayıs-Haziran, S.: 208; Ankara, s.3-9
- ÜŞEİNOV, S.M. (2005), *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Simferopol
- VELİ (Ömerova), Şefika (1994), "Vatan Mücadelesinde", (Hzl. Zühâl Yüksel), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Ocak-Şubat, S.: 200; Ankara, s.22-25
- VOZGRİN, Valeriy (1995), "Kırım Tatar Kültürünün Yağmalanması", (Çev. Hakan Kırımlı), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Temmuz-Ağustos, S.: 209; Ankara, s.12-17
- YÜKSEL, Zühâl (1992), *Kırım, Kazan ve Başkurt Türkçelerinde Fiil*, Gazi Ü. Sosyal Bilimler Ens. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara
- (1994), "Sürgün Üstüne Sürgün", (Anl. Fatime Küçük), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Eylül-Ekim, S.: 204; Ankara, s.25-26
- (1994), "Hatıralar" (Anl. Fatma Kerimova), *Emel*, İki Aylık Fikir-Kültür Dergisi, Temmuz-Ağustos, S.: 203; Ankara, s.28-29
- (1998) "Kırım Türkleri Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı*, C. IV, TKAE, 3. bs., Ankara, 1998, Sayfa 259-301
- (1999), "Kırım Türk-Tatar Edebiyatı", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 13*, KB Yay., Ankara, s.413-420; 468-471; 515; 518; 582-586.